

Mere mõjust pole kerge vabaneda

Kohe-kohe mööduva 2016. aastaga saab otsa ka Eesti merekultuuriaasta.

AIN KALLIS

klimatoloog

“Hoolimata poole sajandi pikkusest kultuurilisest ja majanduslikust katkestusest, mida nõukogude aeg jättis, ei ole vaimne kultuuripärand täielikult hävinud”. Nii kirjutati merekultuuriaasta tutvustuses.

Meremehi on alati ümbritsenud salapärasuse, põnevuse oreool. Pühalepa vanasõnagi ütleb: “Mes naised sest täavad, mes mihed merel näävad.” Nõukogude perioodil püüti seda põnevust isegi suurendada – merele, laia ilma said vaid kontrollitud kodanikud.

Meteovaatleja kohustused laevas

Just sellepärast haarasin 1980ndate alguses võimalusest minna ilmavaatlusi tegema reisidele Eesti Teaduste Akadeemia uurimislavadel Aju-Dag ja Arnold Veimer. Esimeseks ustavustõendiks oli Tõravere observatooriumist saadud iseloomustus direktori, parteisekretäri ja ametiühingukomitee esimehe allkirjadega – “poliitiliselt kirjaoskaja ja moraalselt püsiv (ustoitšiv)”.

Kui mitmed organid olid minu paberid läbi vaadanud, sain esimesele reisile Läänemerele, ja seda kaheks nädalaks.

Kõik mu sõidud oleks aga äärepealt lõppenud, sest Helsingis kaile astudes küsisin: “Mis see aadress oligi, kus saab pudelid maha ärida?”

Üks kaaslane sikutas mu kõrvale: “Loll, sa pole enam Tõraveres, kus saad kõike suust välja ajada!” Aga ilmselt polnud keegi kaevanud, sest reisidele ma jäin. Ja kahe viina eest sain rohkem markasid kui kogu selle ekspeditsiooni eest nn valuutarublasid (päevas 1,13 rbl).

Välissadamais oli kord karm – laevast linna võis minna vaid kolmelistes gruppides, mis kinnitati hommikuti pompa juures.

Jah, mere mõjust pole kerge vabaneda – kokku aastane reisistaaž (päris merekaruke!) võtab taaruma veel praegugi.

Too oli kapteni esimene abi poliitilistes küsimustes, harilikult erus olev piirivalveohvitser. Kuna kolmikuid tuli muuta, siis juhtus, et mõni sell pidi mitu päeva traalima samades poodides, kus kamraadid polnud käinud. Selgituseks: paar päeva väärtuslikest päevadest kulus sadamalinnades poest poodi jooksmisele, paber pere soovidega näpu vahel. Muide, alati püüti kodumaale tuua kaubamajade pakse katalooge, mis oli komisjonipoodides väga hinnaline kaup – see käis näiteks moežurnaali eest.

Töök laeval oli mul meteovaatluste tegemine, samuti merefüüsikute abistamine sondeerimistel, eriti just õistes vahetustes.

Merd talusin üpris hästi, raske oli vaid korra Biskaia lahel, kui 9–11palline torm löötsus kaks nädalat

järjest. Vaat siis küll mõtlesin – kes pagan mind siia hinge vaakuma saatis?! Päevi olid märkmikus read: “Sondeerime. Loksutab!! Hoiame vaid nina vastu lainet.”

Isegi kapten oli mitu päeva näost roheline. Parteilased meenutasid oma koosolekuist seda, et pompa patriootlikke kõnesid kuulates oli vaba voli oksendama söösta... Ja kokk sai mannapudru eest kiita – see toit kukkus kõige paremini välja.

Selline kahenädalane dieet lõppes kohe, kui esimene tüürimees tõi trümmist punast haput veini, mida jagati igaks söögikorras (riskides töökohaga, sest oli ju Gorbatšovi karskusaeg).

Nõukogulikust merekultuurist

Süüa sai hästi, kuigi keedetud praekana hakkas lõpuks tüütama.

Defitsiitset puuvilja, eriti apelsine ja banaane, pandi kõrvale – laste tarvis. Mäletan, kuidas ühel Tallinnasse jõudmisel tahtis sadamaarst kolleegil apelsinid konfiskeerida. Too pugis aga kõik seitse või kaheksa frukti jutti ära. No küll arstil alles suu jooksis vett!

Nõukogude inimene pidi täpne olema. Ühel Tallinnasse saabumisel tuli kajutisse tüürimees ja ütles: “Ole nüüd alandlik, muidu jääd sõrmusest ilma!” Tuli välja, et olin ärasõidul unustanud abielusõrmuse deklareerimata. Veerand tundi mõnitati, lubati isegi sõrmest välja saagida.

Nõukogude uurimislavadelega sõit oli tegelikult päris riskantne: mitu korda juhtis loots laeva Malmö sadamasse väljaspool faarvaatrit, nii et kiil peaaegu kive kraapis: selleks et allveelaevad ei saaks nende all varjatult objektidele suunduda, arvati.

Nõukogude merekündja oli helde. Üks Vene madrus olevat külastanud Hamburgis bordelli. Kui olmeipiiga seansi lõpul küsis: “Aga raha?”, vastas madrus uhkelt: “Nõukogude meremees raha ei võta!”

Veel mereleksikast. Kord jäi pootsman masti otsa kinni. Pea tunni kestis tema monoloog. Istusin all ja koostas pootsmani vene–eesti paksu sõnaraamatu. Paar näidet: “Vot blja!” – “Ennäe!” ja “Idi na ...!” – “Mine metsa!” Jne.

Jah, mere mõjust pole kerge vabaneda – kokku aastane reisistaaž (päris merekaruke!) võtab taaruma veel praegugi.